

Александар М. МИЛАНОВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 15. 3. 2023.
Прихваћен: 15. 6. 2023.

ЗАСТАРЕВАЊЕ ЛЕКСИЧКИХ СЛАВЕНИЗАМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У раду се анализира процес постепеног уклањања и застаревања лексичких славенизама у вуковској и послевуковској епохи. Указује се на кључне непосредне показатеље тога застаревања: аутопоетичка и поетичка сведочанства српских књижевника (на примеру аутобиографије Ј. Суботића и мемоара Ј. Игњатовића), накнадне ауторске преpravке у тексту у смеру вернакуларизације (на примеру дневника Д. Матића), језички прилагођена или приређена издања славеносрпских писаца, језичко-стилске промене у удбеницима (на примеру буквара Ђ. Натошевића) итд. Истовремено, истичу се поетички, функционално-стилистички, социolingвистички и територијални аспекти проблема, као и узроци убрзаног потискивања овог лексичког слоја у XIX и XX в., од лингвистичких до идеолошких.

Кључне речи: лексички славенизам, застаревање, службени језик, књижевноуметнички стил, публицистички стил, административни стил, научни стил, терминологија, иронија.

1. Процес лексичког застаревања у србистичкој литератури праћен је мање од неологизације. То не значи да литературе о лексичким архаизмима нема, али је сам ток процеса постепеног повлачења одређене лексеме или лексичког слоја углавном остајао у анализама по страни, па су и критеријуми по којима је одређиван статус „застарелог” постајали дискутабилни (Милановић 2006). Велики допринос разумевању механизма повлачења славенизама дао је Александар Младеновић.¹ Овај рад посвећен је значајном лингвистичком и културолошком питању застаревања лексичких славенизама у

* aleksandar.jus@gmail.com

¹ Под губљењем славенизама А. Младеновић (2008: 247) подразумева и њихово посрбљивање: „С. Живковић је употребио низ *славенизама* (речи које су словенског порекла али које не припадају српском народном језику) који су током каснијег временског раздобља у српском књижевном језику били поступно замењивани комплетним одговарајућим *србизмима* или су престајали да буду славенизми поступком властитог *посрбљивања*.”

српском језику током (после)вуковског периода, као и кључним непосредним показатељима тог процеса.² Процес ће у раду бити смештен у одговарајуће поетичке, функционалностилистичке и социолингвистичке оквире, са указивањем и на територијални аспект проблема.

2. Најшири контекст постепеног повлачења славенизама као типичног обележја побеђеног славеносрпског језика почев од победе Вуковог стандарднојезичког модела, који је био и добрим делом остао искључив и ригидан према овом лексичком слоју, добро је проучен у литератури.³ Будући да је познат повлашћени статус књижевности у тадашњој култури, не чуди што је процес повлачења славенизама смештан најчешће само у њене оквире. Није спорно да је повлачење отпочело у романтичарској књижевности, у којој су Вукова реформа и (европски) признат значај народне књижевности пресудно утицали на поетичке и језичко-стилске промене. Књижевни ауторитет пре свега романтичарских песника, али и филолога Ђуре Даничића, деловао је на млађе романтичарске писце

Упркос ублажавању сопственог става који је Вук исказао уношењем посрбљених славенизама у превод *Новог зајета* (1847), што је и нагласио у предговору, српски књижевници, а потом и публицисти и научници, постепено су уклањали славеносрпски лексички нанос из језика својих дела. Почетни Вуков романтичарски став да писати само сасвим чистим народним језиком значи и 'мислити српски' доминирао је у српској култури током читаве друге половине XIX века, а то је било погубно за славенизме. Тако Стеван Павловић у књизи *Мала поетика за школу и народ* (1887) језик своје поетике самерава са језиком својих претходника, које имплицитно критикује да нису писали, али ни мислили, „српски“:

Сваки ће се на први поглед уверити, да се ова књига разликује од многих досадашњих исте врсте како по језику тако и по облику свом. Пазило се, да се ствар у њој каже српски и по језику и по мислима.

Процес повлачења славенизама потом се ширио и на тесно повезану публицистику,⁴ која је била лишена стега строго прописане терминологије, али све више и на науку, у којој су славенизми дуго држали примат у сфери терминологија (уп. Јовановић 2016: 169, Бјелаковић 2017, Мацановић 2018, Бјелаковић 2022). Не знамо, међутим, поједине битне детаље, на пример у вези са нестајањем славенизама из школских уџбеника, где су дуго имали значајну улогу у интелектуалном формирању млађих генерација. Добру илустрацију ширења процеса и на уџбенике нуди НАТОшевићев *Букварь за србска училишта*, објављен у Бечу, „У ц. кр. наклади училиштнихъ књига“, 1872. године. НАТОшевић је из културолошких разлога при елементарном описмењавању активирао и славенизме као стилски узвишену лексику,

² Статус славенизама као данас „застареле лексике“ највидљивији је у квалификативима *заст.* [арело] и *арх.* [аично] из РСАНУ. Уп. лексикографску обраду примера из Доситејевог језика у Радовић 2009: 166–175, као и обраду црквене лексике у Ристић С. 2012: 132–143.

³ Термин *славенизам* употребљавамо у обиму који му је одредио Светозар Стијовић (1992).

⁴ Многи писци (Ј. Игњатовић, Л. Костић, Ј. Јовановић Змај итд.) истовремено су деловали и као новинари, не диференцирајући радикално израз у књижевности и журналистици.

али су они врло ретки и блиски народним формама, а маркирани углавном само на фонетско-фонолошкој равни: љубивой 10, онакова 11, совѣтовати 14, чадо 16, союзъ 18, торонь 20, бдѣніе 21, вторникъ 21, зданіе 22, нравы 23. Број славенизама незнатно расте само у поглављу „Предмети за читанѣ” (27–53): содржава 27, љубови 33, честанѣ човѣкъ 35, Христїяни 36, љубезно 41, совѣтовао 42, совѣтъ 43, созданїя Божїя 46, Пѣсна 46, ползу 49, растѣнїя 49. У поглављу „Рукописна велика и мала писмена” (54–63) појављује се само један пример: у чести 62.

3. Непосредних сведочанстава о процесу повлачења славенизама у форми аутопоетичких записа мало је у српској књижевности, па је стога драгоцен детаљ из *Автобиографије* Јована Суботића, њеног другог дела под насловом „Пролеће” (Суботић 1902), који смо у другачијем контексту већ коментарисали (Милановић 2013а):

Из овога, што сам казао, разумеће се лако, како је са мном било у то време у том процесу. Ја сам читао све, што се у нас штампало; а у младости мојој читао сам мојој мајци много народне песме, које су њој врло годиле. Живео сам пак подуго у средини народа. Је ли чудо, да је у прози провирила почесто славено-српштина, са својим *со-*(чинитељем), *-ески* (лирически) и т. д. Али у песмама ми јављао се сасвим чисти народни језик. Ено н. пр. повеће моје епоске песме „Сабља-момче Цвет-девојче” у Срп. Летопису 1842. а и свих других у Летопису и изван њега штампаних песама. Тако ми се чини, да што се тиче народног језика и духа, тај се нигде неће наћи у оно доба тако крозју чист и значајан, као баш у мојим песнама.

На сличан начин исти процес директно осликавају и сведочанства непосредних актера промена који су описивали језик својих савременика, за шта добар пример даје Игњатовићев опис из *Мемоара*:

У то доба [тридесете године 19. века – прим. А. М.] већ се далеко чистијим народним језиком писало. По оновременом мом схватању да се у *Даници ширској* чистијим српским језиком писало него што су Срби православни још уопште писали, јер код ових је још нешто од славеносрпског заостало, а они су писали баш по дубровачки. Тих година било је још доста и самих стихотвораца који су још више славеносрпски писали него што је сам честити Ђурковић изискивао. [...] Но при свем том чист народни језик у књижевности већ потпуну победу одржа и над старославенским и над славеносрпским. Доиста, могло се рећи да већ нешто напредује, или ново започиње. Др Суботић већ се славио као свестручан матадор, који не само да ради, да започне па да брзо престане; он је започео па и истрајао (Игњатовић 1988: 56–57).

Јасно је да је и смена стилских формација, односно превага коју је романтизам односио над сентиментализмом и класицизмом, утицала на лексичке промене у српској књижевности. Овде, ипак, ваља имати на уму да романтизам није сасвим истиснуо славенизме у функцији поетизама. Романтичари су били свесни неопходности богаћења песничког језика, па су славенизми различитог порекла активирани, додуше врло стишано, у језику песничких дела Бранка Радичевића, Ђуре Јакшића, Јована Јовановића Змаја (Ристић О. 1969, Ристић О. 1970), Лазе Костића (Грковић Мејџор 2011), или Ђорђа Марковића Кодера (Милановић 2013б). Истовремено, међутим, већ на почетку друге половине XIX в. славенизми постају и средство за постизање ироније и хумора, нпр. у преписци Ј. Костића, у којој се пародирају славе-

носрпски конверзациони клишеи, нарочито при обраћању: Дражајши наш регулатору (16), Љубезњејши наш фотеру (19), Дражајши мој громовниче, почитајми родитељу (54), Тони бачи, здравствујте (64), Љубезни пустиножителу (76), Почитајми учитељу мој (139) и сл. Пародира се и шаблонизовани завршетак писама: Скоро се надајући одговору и добронаписаном и још боље сашивеном (јер то ће ме већма тиштати) остајем у страхопочитанију (62), Иначе вам остајем обојици на сваку рекламацију готовјајши (67) итд. Са истим стилским функцијама су и многи други, али не сви, у Костићевим писмима активирани славенизми, понегде додатно наглашени наводницима или аутентичном ортографијом:

Морам признати да приступам том послу с неким особитим страхопочитанијем (20), Суботић је врло шармантан, учтивост му и снизхожденије му не зна границе (26), препоручујем вам дјевицу Јулију, дшчер почившаго Виљема Шекспира (31), Његово могулско Величаство изволило је јако отворити уста (31), Гђицу Паву Ст. поздравите најљубезнијше, да нема поњатија о појезији (54), онда би вас учтивјејше молио, да му одете и наложите, да ципеле таки донесе (61), у очекивајућем стању (63), Молићемо дакле опширно известије о трагичном сукобу пре свега (70), Овај час дођо из Ковина од Лудајића и нађо посланије од – Паметнића (73), ево ме да те из „обятја“ њени отргнем (89), та то није честита девојка, то је „прелесница“ (89), као оно кад се непромашице бацаш на санове, и мирске и монашеске (94), да му из облака невидимо суфлира (96), У њега: трансцендентално славољубије (144), што би ви били незнам какав незаборавими геније (148) итд. (Костић 2005).

Оваква стилска функција славенизама – настала првенствено као реакција на сладуњавау и вештачку књижевност сентиментализма, али потпомогнута и односом млађих писаца према свештенству и њеном језику – постаје у романтизму временом све наглашенија, а задржаће се до данашњих дана. Њоме су истовремено блокиране првобитне стилске функције постизања узвишености израза, чиме је судбина славенизама била одлучена. Поетика реализма, утемељеног код нас готово искључиво у прози, условила је даље потискивање славенизама јер су у овој стилској формацији губили функције поетизама које су још увек понегде имали у романтичарској поезији.

4. Иста лексичка тенденција карактеристична је била и за метајезик науке будући да „број термилолошких славенизама на почецима научне делатности Срба у XVIII веку далеко је већи него онај посведочен у делима научног карактера од педесетих-шездесетих година XIX века, што је у потпуности очекивано“ (Бјелаковић 2022: 29). Очекиваност је наравно условљена ширим језичким контекстом у којем се развијала и терминологија. Само ретки славенизми послужили су као „узорна основа, која је након посрбљавања заживела и у потоњим временима: *созвездије* → *савезежђе*; *време будушче* → *будуће време*; и сл.“ (Бјелаковић 2022: 29). Чак је и у србистичкој терминологији, у којој је тежња ка понародњавању термина присутна од првих деценија XIX в., већина посрбљених славенизама потиснута на рачун интернационализама (Мацановић 2018: 334–341).⁵ Тежња ка интернационализацији

⁵ Уп. судбину термина *писме*, *причешће*, *местоименије*, *међуметак*, *сагласник* итд. (Мацановић 2018: 334–338).

лексику научног стила директно се одразила не само на славенизме већ и на домаће термине из XVIII и XIX в.: „У савременом термилошком систему српског језика стабилизovali су се, дакле, термини страног порекла (интернационализми), док су одговарајући славенизми, славеносрбизми и домаћи термини временом потиснути” (Бјелаковић 2022: 64).⁶

5. Функционалностилистички аспект потискивања славенизама само је једно од недовољно проучених питања. Ни територијални аспект проблема није довољно истражен. Многи славенизми руског, рускословенског и славеносрпског порекла, на пример, нису се из познатих историјских разлога ни одомаћили у Црној Гори (Остојић 2003: 93), те би било методолошки не-одрживо тврдити да су на овом простору временом потиснути, тј. постали застарели. У Кнежевини Србији је, опет, судбина славенизама била другачија но у Војводини јер су у српској држави, захваљујући пре свега активностима Срба „пречана” (Димитрија Давидовића, Јована Хацића, Јована Стерије Поповића и др.), дуго функционисали као сегмент *службеног језика* државних институција, језика који је досад у литератури испитан добро (Луковић 1994, Ивић 1998,), али још увек не и сасвим детаљно. Научну и стручну утемељеност овакве језичке политике требало је да пружају Друштво српске словесности и Попечитељство просвештенија, али је деловање Ђ. Даничића променило смер стандарднојезичких тенденција.

6. Чињеница да осим Вукових речника (1818, 1852, 1898) – у којима је аутор игнорисао све славенизме осим оних који су ушли у живи говор – немамо више значајнијих лексикографских остварења из друге половине XIX в. налаже да се истраживачи окрену посредним сведочанствима о процесу застаревања славеносрпске лексике. Поред поменутих (ауто)поетичких сведочанстава, као и филолошких расправа које ћемо овај пут оставити по страни, веома значајну грађу представљају још и текстови који обично нису долазили у средиште србистичких интересовања: рукописи исправљани ауторовом руком, штампани текстови са језичким интервенцијама писаним оловком писца или читалаца,⁷ поновљена а исправљена ауторска издања писаца објављена током славеносрпске епохе, издања писаца из ове епохе приређена у потоњим епохама и сл. Илустроваћемо такве текстове индикативним примерима.

6.1. Транскрибовано издање рукописа *Ђачког дневника (1845–1848)* Димитрија Матића из 1974. задржало је све ауторове накнадне интервенције у тексту, па имамо увид и у различите језичко-стилске исправке. Свакако највећу вредност имају сведочанства о одстрањивању лексичких славенизама или њиховом замењивању лексемама ближим народном језику: [Отечеству]* Домовини 16, медич[еске]*не науке 21, [ваљајућег се]* таласе Дунава

⁶ Наведена лексичка тенденција важи и за србистику: „Осим стварања нових термилошких јединица домаћег порекла, у завршној фази развоја језикословне терминологије код Срба у 19. веку уочава се, пре свега у Даничићевим, Живановићевим и Новаковићевим делима, појачани прилив интернационализама” (Мацановић 2018: 341).

⁷ Уп. нпр. познати Костићев примерак Вуковог *Српског рјечника* са песниковим допунама.

22, 4–5 Срба[ља]* 23, [трогатељно]* величествено 26, [благодјејанијем]* обстојатељством 30, [високопочитовано]* писмо 43.⁸

6.2. Приређена издања писаца из славеносрпске епохе већ су крајем XIX в. почела представљати славенизме као мање познату лексикку. Детаљнијих анализа речника мање познатих речи из оваквих издања још увек нема, а као прилог њима навешћемо три примера, уз које стоји важна методолошка напомена о релативности информација које ови речници дају. Тешко је, наиме, отети се утиску да су поједини наведени славенизми крајем XIX в. још увек били добро познати школованим читаоцима, а сматрамо да су у речнике унети пре као одраз нормативистичке тенденције да се у епохи „београдског стила” из стандардног језика коначно одстрани овај лексички слој но као одраз жеље да се текст дела значењски приближи читаоцима.

6.2.1. У првом и другом годишту Кола Српске књижевне задруге објављена је аутобиографија *Живот и прикљученија Димитрија Обрадовића, нареченога у калуђерству Доситеја, њим истим списат и издат* (1892, 1893). У речнику мање познатих речи уз другу књигу (V–XXIV) приређивач Живко Поповић регистровао је као застареле многе славенизме који су само деценију или две раније још увек били општепознати и још увек присутни у језику српске књижевности: *азијатически* – „азијски”, *бесконечан* – „бескрајан”, *владетељ* – „владар”, *госпожа* – „госпођа”, *дражајши* – „најдражи, најмилији”, *жители* – „становник”, *зовоми* – „звани”, *изобразити* – „насликати” и сл.

6.2.2. *Домаћа писма Доситија Обрадовића* (1899, Коло СКЗ-а, књ. 51, приредио Милан К. Драгутиновић) немају издвојен речник мање познатих речи, али је он дат као сегментован по писмима у фуснотама:

возљубљени, омиљени, драги; слово, реч; свјашченство, свештенство” (1), „*весма, веома; понеже, јер; наштаче, особито; кругоподобан, сличан кругу; волновидан, таласаст; благоотрпство, корист, потреба; окружност, округлина; и прочаја, и остало; чесни, частан, пристојан; објатије, загрљај; начертаније, цртеж; за ползовати, да би користило; холм, хум, брег; бешчислен, безбројан*” (4), „*всеглубочајши најдубљи; пониженије, поклон; преисполњен, препуњен; иступљеније, занос; восхищеније, раздраганост; вопити, клицати; чувствованије, осећање; воспереније, уздицање; бешчисленократно, безборјно пута*” (5).

Видљиво је у овим издањима Доситејевих дела настојање приређивача, али и Стојана Новаковића и читаве редакције СКЗ-а, да се на смени векова стандардни језик модернизује и кроз наглашено обележавање готово свих славенизама као застареле лексике мање познатог или непознатог значења.

6.2.3. Популарност романа *Велимир и Босилка* (1811) условила је више његових издања до данашњих дана. Поређење језика у постхумно објављеним издањима показује да су приређивачи прилагођавали Видаковићев језик, изостављајући не само лексичке већ и граматичке славенизме.⁹ Упоредимо исти одломак у два издања (сва истицања у цитатима су наша):

⁸ У Матић 1974 ознаком []* обележен је сегмент који је у рукопису прецртан.

⁹ На исти начин граматички и лексички је осавременен и Видаковићев роман *Усамљени јуноша* (Видаковић 1926).

а) *Велимир и Босилка одъ Милована Видаковића*. Наново препечатана Стефаномъ Лазаревиемъ, Књиговезцемъ. У Београду, 1844:

Текъ што се даница одъ востока указала, која предвозвѣштаваше великолѣно сунца восхожденіе, текъ луна што є већ свѣтле своє губила зраке, сребрний на себе видъ примила, и владѣніе надъ вселеномъ дневному управителю уступила: текъ што є малый славуј ово овде, ово онде на лаки свои крили у чистый воздухъ себе увывшавати, и умилнымъ своимъ пѣніемъ уединене пастире, и гдикоегъ у гори дрвосѣчца увеселявати почео, нашъ младый *Велимиръ*, кои сада на седамнаесту годину ступіо бѣше, посланъ одъ своєга злоковарнога друштва, принети имъ што на сло, спушташесе низъ нѣку у Болгаріи, близу црнога мора планину, съ кое су на пространымъ подъ планиномъ ливадама стадо оваца усмотрили били.¹⁰

б) *Велимир и Босилка*. Роман Милована Видаковића. Пето издање, Издање књижаре Томе Јовановића и Вујића, Београд – „Зелени венац”, 1925:

Тек што се даница од истока показала навештавајући великолепни излазак сунца; тек што је месец губио своје светле зраке, узео на се свој сребрни вид и уступило управителю дана владу над селеном; тек што је мали славуј почео овде и онде да полеће лаки крили у чисти зрак и да весели својим певањем скупљене пастире и по гдекојега дрвосечу у гори – спусти се наш мали Велимир, који истом што бијаше ступио у седамнаесту годину, послан од свог зломислелег друштва, низ неку планину у Бугарској, крај Црнога мора с које су били смотрили стадо оваца на пространим ливадама под планином.

Све подвучене приређивачке интервенције указују на србизацију и модернизацију Видаковићеве лексике, а чито је да је чување масним словима истакнутог славенизма *управитељ* било директно условљено, не само у овом издању, његовим присуством у Вуковом *Српском рјечнику*.

7. Даља истраживања свих узрока застаревања славенизама у српском језику мораће се усредсредити и на улогу наших институција. Јасно је и очекивано да је једино Српска православна црква остала доследни заштитник и баштиник овог лексичког слоја до данас. Промена односа Матице српске видљива је првенствено кроз језик *Српског летописа*, у којем су захваљујући делатностима уредника Јована Суботића почела прво граfiјско-ортографска колебања, а потом све више и лексичка. Првобитан заштитнички однос према славенизмима који је Јован Стерија Поповић гајио у Друштву српске словесности од 1841. године, препознатљив највише у термилошким активностима ове институције, али видљив и у језику аката и гласила ове институције, постепено је неутралисан активностима прво Вука Карацића, а потом и Ђуре Даничића. Млађе институције, попут Српског ученог друштва (1864), Српске краљевске академије (1892) или Српске књижевне задруге (1892) функционисале су већ сасвим у вуковском духу, те биле затворене за било какве покушаје очувања славенизама у стандардном језику.

8. На основу анализе одабраних примера, могу се извући следећи закључци:

- а) Иако је постојала општа стандарднојезичка тенденција условљена победом вуковског модела средином и у другој половини XIX в.,

¹⁰ Уп. термилошку функцију лексема *луна* и *вселена* у српској астрономији XVIII и XIX в. у Бјелаковић 2022: 30, 52.

различити су узроци повлачења лексичких славенизама у различитим функционалним стиловима. У књижевноуметничком стилу пресудне су биле смене стилских формација: сентиментализам/класицизам → романтизам → реализам → модерна. Славенизми су постепено постајали средство ироније и хумора, што је нарочито наглашено због идеолошких разлога у социјалистичкој епохи. У научном стилу модел који је Вук Караџић понудио 1847, фонетско или творбено посрбљавање лексичких славенизама у функцији термина, показао се као успешан само у ретким примерима њиховог очувања (*сазвезђе*). Ипак, највећи број оваквих посрбљених форми није преживео у терминологијама (*удареније* → *ударање* → *удар* : *нагласак*, *акцент*; *времја будушчеје* → *време будушче* → *време будуће* : *футур*). Узрок потискивања у научном стилу била је неминовна тежња ка интернационализацији, а славенизми су доживели исту судбину као и многи домаћи термини. У публицистичком стилу су прихватане лексичке тенденције које су стизале првенствено из књижевноуметничког, али и из научног стила. За судбину славенизама у административном стилу територијални фактор је био значајнији но у другим стиловима јер су на српском језичком простору постојале различите државе са другачијим друштвено-историјским контекстом. Захваљајући значајној делатности Срба „пречана”, лексички славенизми су дуго опстали у административним актима Кнежевине Србије. С друге стране, у писмености Црне Горе многи славенизми руског, рускословенског и славеносрпског порекла никада нису ни били одомаћени у било којем од функционалних стилова.

- б) У односу према славенизмима нису занемарљиви ни идеолошки разлози, почев од романтичарског незадовољства деловањем и понашањем свештенства до комунистичке искључивости после 1945. године, што је тема за посебно истраживање.
- в) Институционална подршка чувању славенизама у српском језику била је различита. Изузимајући очекивану доследну заштиту коју су имали од Српске православне цркве, став најстаријих наших институција није био доследан јер су Матица српска и Друштво српске словесности постепено модификовале језичку политику. Млађе институције (СКА, СКЗ) формиране су већ у вуковском духу, затвореном за идеје о потреби очувања славенизама.
- г) Процес застаревања славенизама најбоље је пратити, осим преко тадашње филолошке литературе, и преко (ауто)поетичких записа књижевника, а добро полазиште за нове закључке могу пружити различити текстови: рукописи исправљани ауторовом руком, штампани текстови са накнадним језичким интервенцијама писаним оловком, поновљена, а измењена ауторска издања писаца објављена током славеносрпске епохе, издања писаца из ове епохе приређена у потоњим епохама и сл.

ИЗВОРИ

- Видаковић 1844:** Велимир и Босилка одъ Милована Видаковића. Наново препечатана Стефаномъ Лазаревићемъ, Књиговезцемъ. У Београду.
- Видаковић 1925:** Милован Видаковић, *Велимир и Босилка*, пето издање, Београд – „Зелени венац”: Књижара Томе Јовановића и Вујића.
- Видаковић 1926:** Милован Видаковић, *Усамљени јуноша*, Београд – „Зелени венац”: Књижара Томе Јовановића и Вујића.
- Игњатовић 1988:** Јаков Игњатовић, *Мемоари*, Београд: Нолит.
- Костић 2005:** Лаза Костић, *Преписка I* (прир. М. Лесковац, М. Бујас, Д. Иванић), Нови Сад: Матица српска.
- Матић 1974:** Димитрије Матић, *Бачки дневник (1845–1848)*, приредили Љубомир Дурковић-Јакшић, Босилка Јанковић и Анђа Маслеша, Београд: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић.
- Натошевић 1872:** Ђорђе Натошевић, *Букваръ за србска училишта*, Беч: Ц. кр. наклада училиштныхъ књига.
- Обрадовић 1892:** *Живот и прикљученија Димитрија Обрадовича, нареченога у калуђерству Доситеја, њим истим списат и издат*, књ. I (прир. Живко Поповић), Београд: СКЗ.
- Обрадовић 1893:** *Живот и прикљученија Димитрија Обрадовича, нареченога у калуђерству Доситеја, њим истим списат и издат*, књ. II (прир. Живко Поповић), Београд: СКЗ.
- Обрадовић 1899:** *Домаћа писма Доситија Обрадовића* (прир. Милан К. Драгутиновић), Београд: СКЗ.
- Павловић 1887:** Стеван Павловић, *Мала поетика за школу и народ*, Нови Сад: Књижара Луке Јоцића и друга.
- Суботић 1902:** Јован Суботић, *Живот Дра Јована Суботћа (автобиографија)*, Други део: Пролеће, Нови Сад: Матица српска.

ЛИТЕРАТУРА

- Бјелаковић 2017:** Исидора Бјелаковић, *Терминологија код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и картографија)*, Нови Сад: Два пера.
- Бјелаковић 2022:** Исидора Бјелаковић, *Терминологија у књижевним језицима Срба XVIII и XIX века (астрономија)*, Нови Сад: Матица српска.
- Грковић Мејџор 2011:** Јасмина Грковић-Мејџор, Отисци језичке прошлости у делима Лазе Костића, у: *Лаза Костић 1841–1910–2010* (ур. Љубомир Симовић), Београд: САНУ, 59–68.
- Ивић 1998:** Павле Ивић, *Преглед историје српског језика*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Јовановић 2016:** Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Београд: Институт за српски језик САНУ.

- Луковић 1994:** Милош Луковић, *Развој српскога правног стила*, Београд: Службени гласник.
- Мацановић 2018:** Ана Мацановић, *Српска језикословна терминологија у 19. веку*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Милановић 2006:** Александар Милановић, Статус појма и термина *лексички архаизам* у србистици, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 35/1, 293–303.
- Милановић 2013а:** Александар Милановић, Српска језичка ситуација у Суботићевој Автобиографији, у: *Језик весма полезан*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 116–124.
- Милановић 2013б:** Александар Милановић, О развоју песничког језика у епохи романтизма: славенизми у Кодеровој *Роморанци*, у: *Језик весма полезан*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 180–191.
- Младеновић 2008:** Александар Младеновић, *Историја српског језика : одабрани радови*, Београд: Чикоја штампа.
- Остојић 2003:** Бранислав Остојић, *О црногорском књижевнојезичком изразу. III*, Подгорица: Универзитет Црне Горе.
- Радовић Тешић 2009:** Милица Радовић-Тешић, *С речима и речником*, Београд: Учитељски факултет.
- Ристић О. 1969:** Олга Ристић, Лексичко-семантичке одлике творбе именица у неких српских и хрватских романтичарских песника, *Јужнословенски филолог*, XXXVIII, 1–2, 219–320.
- Ристић О. 1970:** Олга Ристић, Лексичко-семантичке одлике творбе именица у неких српских и хрватских романтичарских песника, *Јужнословенски филолог*, XXXVIII, 3–4, 387–451.
- Ристић С. 2012:** Стана Ристић, *О речима у српском језику : Творбени и лексикографско-лексиколошки аспекти*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Стијовић 1992:** Светозар Стијовић, *Славенизми у Његошевим песничким делима*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Aleksandar Milanović

ARCHAISATION OF LEXICAL SLAVISMS IN THE SERBIAN
LANGUAGE

Summary

The paper analyses the gradual removal and archaisation of lexical Slavisms in the Vukovian and post-Vukovian phase. Key indicators of such archaisation and language aging are highlighted including the following phenomena: a) autopoetic and poetic evidence of Serbian writers (e.g. autobiography by J. Subotic and the memoirs of J. Ignjatovic), b) additional authors' interventions and corrections regarding vernacularisation (e.g. the journal of D. Matic), c) adapted versions of Slavonic-Serbian texts and authors, and d) linguo-stylistic changes in textbooks (e.g. literacy textbook bukvar by Dj. Natosevic). At the same time, poetic, functional stylistic, sociolinguistic and territorial aspects of the problem are explored together with the linguistic and ideological causes that brought about such lexical changes in the 1800s and early 1900s.

Key words: lexical Slavism, official language, archaisation, administrative style, literary style, scientific style, terminology, irony.